

Λόγος και εικόνα (Κώστας Ε. Τσιρόπουλος)

Categories : [ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ](#)

Date : 24 Φεβρουαρίου, 2010

Είναι θαυμαστό και ουσιαστικά ανέκφραστο το πως αναβρύζει και αρμόζεται ο λόγος μέσα στον άνθρωπο, για να εκφραστεί κατόπιν προφορικά ή γραπτά. Γευόμαστε τη χαρά και την ηδονή του λόγου χωρίς να συνειδητοποιούμε πως χωρίς αυτόν δεν θα είμαστε ελεύθεροι. Η ελευθερία μας ξεκινά από τότε που τα χείλη μας θ' αρπάξουν από τα εσώτατά μας για να φέρουν σε κάποια στιγμή του χρόνου της ζωής μας, την πρώτη λέξη. Μετά την πρώτη λέξη που θα πει, αρχίζει να ελευθερώνεται το μικρό παιδί. Δηλαδή, αρχίζει στ' αλήθεια τη ζωή του. Νωρίτερα είναι σαν χαμένο για τον κόσμο. Κανείς δεν το καταλαβαίνει κι οι άνθρωποι που το φροντίζουν, μονάχα μαντεύουν τι ζητάει και τι το ενοχλεί.

Αλλά ο δρόμος προς την πλήρη ανθρώπινη ελευθερία είναι και κοπιώδης και δαιδαλώδης. Και η ανάβαση γίνεται ακόμα πιο δύσκολη, σχεδόν αδύνατη, όταν ο άνθρωπος δεν μπόρεσε ή δεν τον βοήθησαν να συνειδητοποιήσει το θαύμα της σάρκωσης του λόγου μέσα του, την μεταμόρφωση της πραγματικότητας των αισθητών και των υπεραισθητών, σε λόγο. Όλα τελικά, συγκεφαλαιώνονται μέσα μας όταν μπορέσουμε να τα εκφράσουμε προφορικά ή γραπτά. Κι όσο βαθύνουμε στη συνειδητοποίηση του ποιοί είμαστε και για ποιά αιτία βρισκόμαστε στον κόσμο αυτό, τόσο και ο λόγος μας αποχτά βάρος και πάθος, θέρμη κι αποκαλυπτικότητα. Ο συνειδητός άνθρωπος ανεβαίνει από το λόγο που διαπιστώνει, που εκφράζει δηλαδή τι βλέπει, τι ακούει, τι νιώθει ο άνθρωπος, στο λόγο που ερμηνεύει. Κι από το λόγο που ερμηνεύει, ο άνθρωπος, μπορεί να του δοθεί η χάρη και να φτάσει στο λόγο που αποκαλύπτει τα μυστήρια. Αυτός είναι ο αληθινός ποιητικός λόγος, ο λόγος όπου σαρκώνεται ολόκληρη η ψυχή του ανθρώπου, όπου συγκλείεται η μοίρα της ύπαρξής του.

Σήμερα, καθώς οι ψυχές ληθαργούν, ο λόγος αυτός έχει σχεδόν εξαφανιστεί και η γλώσσα των ανθρώπων πλάθει κι εκφράζει ένα λόγο επίπεδο, περιγραφικό της χειρότερης ποιότητας, λόγο διαλυμένο σαν τον κόσμο που ζούμε, λόγο ασεβή στην αποστολή του, γεμάτο χάσματα και υπερβολές, λόγο που έχασε την πλαστικότητά του, τη σαφήνιά του, που έγινε σιβυλλικός, όχι γιατί κρύβει μυστήρια, αλλά γιατί δεν κατέχει τη δύναμη και το πάθος να εκφράσει τα μυστήρια.

Τη θέση του λόγου στη σημερινή κοινωνία τείνει με βήμα γοργό να καταλάβει η εικόνα. Η εικόνα είναι η αναπαραγωγή της πραγματικότητας. Ούτε ερμηνεία, ούτε καν περιγραφή της. Απλούστατα, δουλική μίμησή της. Η μετακίνηση αυτή που παρατηρείται στους καιρούς μας είναι τρομερής σημασίας. Γιατί δείχνει κατά τον πιο εύγλωττο τρόπο το πόσο ριζική είναι η αλλοίωση που έπαθε στην εποχή μας η ανθρώπινη ύπαρξη. Άλλοτε, ο λόγος ήταν απαραίτητο παρακολούθημά της. Σήμερα, είναι η εικόνα. Ολόκληρος ο άνθρωπος μεταμορφώθηκε, συγκεντρώθηκε σ' ένα απεχθές γυάλινο, πεινασμένο μάτι. Φυσικά, λοιπόν, κατ' ακολουθία φαινόμενα είναι τα πολλά περιοδικά που δεν έχουν παρά μονάχα φωτογραφίες, τα διάφορα «κόμικς» με τον σπασμωδικό, εξαρθρωμένο λόγο, η διαφήμιση που δρα με την εικόνα κι όχι με το λόγο που πείθει, η τηλεόραση που σέρνει πίσω της ευλογίες αλλά και κινδύνους πολλούς, γιατί μπορεί αν δεν χρησιμοποιηθεί έξυπνα και με πνευματικότητα, να ισοπεδώσει τις ανθρώπινες υπάρξεις που την παρακολουθούν και να τους αφαιρέσει κάθε εντελώς προσωπικό γνώρισμα.

Αφήσαμε έξω από την απαρίθμηση του κινηματογράφου, γιατί πιστεύουμε πως αυτός, γεννημένος σε καιρούς ουσιαστικής ηθικής κρίσης των κοινωνιών, ήταν ο αποφασιστικός παράγοντας που άνοιξε το δρόμο προς τη δεσποτεία της φωτογραφίας.

Θ' άξιζε όμως ν' αναρωτηθεί κανένας, σε ποιούς λόγους οφείλεται αυτή η αβίαστη επικράτηση της εικόνας στον κόσμο μας, αυτή η εκθρόνιση του σαρκωμένου μέσα μας, αποκαλυπτικού, ελευθερωτή λόγου.

Πρώτος και κύριος λόγος είναι η σύγχρονη, επικρατούσα αντίληψη πως ο άνθρωπος είναι ένα ον άψυχο, ον φθαρτό κι επομένως παροδικής σημασίας. Όσες φορές αναγκάζεται ο σύγχρονος, άθεος στοχασμός να μεταχειριστεί τη λέξη «ψυχή», βιάζεται να την ερμηνεύσει ως εκδήλωση διαφόρων νευροσωματικών αλλοιώσεων και δραστηριοτήτων. Ο λόγος όμως ο αληθινός αναπηδά ακριβώς από το διάλογο της ψυχής με τα πράγματα και μπορεί βέβαια, να μιλά για τα αισθητά, αλλά αισθάνεται πως αυτά τα αισθητά είναι ιδωμένα και βιωμένα από ένα ον υπεραισθητό. Μη πιστεύοντας ο άνθρωπος στο μυστήριο της ψυχής του, χάνει τη δίψα της ελευθερίας που ικανοποιούσε η δημιουργία του λόγου και τότε πια, ο λόγος του γίνεται περιγραφικός. Αλλά τότε, η εικόνα περιγράφει πιστότερα από το λόγο, την πραγματικότητα, και συνεπώς ο λόγος είναι άχρηστος.

Μιλήσαμε για τον άνθρωπο ως ον υπεραισθητό - χωρίς τούτο να σημαίνει πως δεν έχει και μια φύση αισθητή. Όσο η ψυχή του γυρεύει τα υπεραισθητά, τόσο ευφραίνεται από το λόγο που αλιεύει τα μυστήρια του σύμπαντος και τα σοδειάζει μέσα στη ψυχή. Όταν όμως χαθεί η πίστη στα υπεραισθητά, όταν διαλυθεί η άχνα του μυστηρίου που σαν μαγική στίλβη περισκέπαζε την ανθρώπινη ψυχή, τότε πια, τα δωρήματα του λόγου δεν της χρειάζονται. Τότε είναι που διψά για αισθητές, κάποτε βάνουσες ιδιότητες, για κάποιες πραγματικότητες άμεσα προσιτές. Κι αυτές, τις προσφέρει τέλεια, με θαυμαστή ικανότητα, η εικόνα.

Ένας άλλος λόγος που η εικόνα έχει επικρατήσει στους καιρούς μας είναι το γεγονός πως ο άνθρωπος έγινε πολύ βιαστικός. Άλλοτε βιαζόταν λιγότερο, κι ας ήθελε ενάμιση μήνα για να πάει στην Αμερική. Σήμερα θέλει μισή μέρα και πάλι, η ζωή του - μια ζωή μακρύτερη από κείνη που ζούσαν παλιότερα οι άνθρωποι - δεν του φτάνει. Αδειανός εσωτερικά, βρίσκεται σε πανικό. Θέλει να προφτάσει. Μη περιμένοντας τη μεταθανάτια πια ζωή, λυσσάει ν' απολαύσει τα πάντα σ' αυτήν εδώ. Ο λόγος είναι δυσκίνητος - εκτός κι αν θραυσθεί, αν παραμορφωθεί σ' ένα ξεκρέμαστο, αναπόδεικτο, περίπου μαγικό «σύνθημα», που ηλεκτρίζει τις μάζες και τις αναρριπίζει με τυφλά πάθη. Η εικόνα είναι ευκίνητη, ξεχωριστά εύγλωττη. Ο λόγος είναι το αθέατο πνεύμα· η εικόνα είναι το χειροπιαστό πράγμα.

Αν βέβαια, ο σύγχρονος άνθρωπος δεν ήταν οκνηρός και αν αγαπούσε να σκέφτεται για λογαριασμό του και να μην αφήνει κάποιους ανεύθυνους να σκέφτονται και ν' αποφασίζουν γι' αυτόν - όπως γίνεται στα τυραννικά καθεστώτα - τότε θα ξαναγυρνούσε στη σκέπη του λόγου. Η πνευματική όμως οκνηρία και η εσωτερική αδράνεια των ανθρώπων της εποχής μας είναι μια βωύσα πραγματικότητα. Η εικόνα γίνεται πιο βολική. Το ότι γίνεται και αποβλακωτική, αυτό ελάχιστοι το συλλογίζονται. Η τεχνική πρόοδος των καιρών μας τη βοηθάει αφάνταστα. Και σιγά-σιγά, η πηγή του λόγου μέσα μας κοκαλώνει. Εξακολουθούμε να μιλάμε για γλώσσα, για τα προβλήματα της γλώσσας, όμως η εικόνα μας κατευθύνει ευκολότερα, αμεσότερα, πρακτικότερα. Μια φωτογραφία πείθει περισσότερο από ένα γράμμα, συγκινεί περισσότερο. Το πρόσωπο των αγαπημένων μας, μας ενδιαφέρει περισσότερο από τη ψυχή τους. Κι έτσι, οι σπινθήρες που ο λόγος άναβε μέσα μας ο αληθινός λόγος όσο πάει και λιγοστεύουν. Γιατί πια, αυτός που μιλάμε και χρησιμοποιούμε, είναι συνήθως επίπεδος, περιγραφικός, στρεβλός. Και όταν είναι λόγος αποκαλυπτικός, μυστηριακός, τότε ενοχλεί και ο σημερινός κόσμος φροντίζει να τον ξεχάσει. Τα σοβαρά κείμενα, τα σοβαρά βιβλία που σπάζουν τα φράγματα κι απογυμνώνουν τις ψυχές, μένουν στο ράφια και κινούνται τα άλλα, που είναι γεμάτα

εικόνες και πραγματισμό.

Τώρα με την τηλεόραση, το πρόβλημα γίνεται οξύτερο. Γιατί τα καλά περιοδικά, ξέρουν και συγκερνούν το λόγο με την εικόνα που, είναι φυσικό, δε μπορούμε να την απομονώσουμε, ν' αρνηθούμε τις δυνατότητές της. Αλλά η τηλεόραση; Ο κινηματογράφος, βέβαια, ύστερα από περιπέτειες οδυνηρές ανοίγει ένα δρόμο, νόμιμο και έξυπνο πνευματικά, δείχνοντάς μας διαμέσου της εικόνας την άλλη, αθέατη πραγματικότητα, την πραγματικότητα της ψυχής, του λόγου που αυτή γεννά. Πόσα όμως εκατομμύρια συνειδήσεις χάθηκαν ως τώρα εξ αιτίας του κινηματογράφου, που επιτέλους, δεν τον είχαμε και στο σπίτι μας!

Η τηλεόραση, τα «κόμικς», το «σλάιντς» βρίσκονται μέσα στο σπίτι και βυθίζουν την οικογένεια σε σιωπή. Οι ψυχές ναρκώνονται κι ενώ οι άνθρωποι συζούν, δε μπορεί ποτέ να ανακαλύψει η μια την άλλη. Αν συντελούνταν αυτή η ανακάλυψη, τότε θ' άρχιζε η ζωοποίηση του λόγου. Και δεν θάχανε, φυσικό, η εικόνα την αξία της, αλλά η αξία αυτή θα ήταν βοηθητική κι όχι τυραννική, όπως έγινε σήμερα. Τότε η φαντασία του ανθρώπου θα ξανάθιζε και με το λόγο, θα ξανάπλαθε την πραγματικότητα.

(Πηγή: vatopaidi.wordpress.com)